

ЛОЙИҲА

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA‘LIMI VAZIRLIGI

**UMUMIY O‘RTA TA‘LIM
MUASSASALARI UCHUN O‘QUV DASTURI**

TURKMAN TILI

V-XI SINFLAR

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA‘LIMI VAZIRLIGI
TASDIQLAGAN**

Toshkent-2018

Düşündiriş haty

Dil biliminiň önünde goýlan jemgyýetçilik büyüme okuwçy şahsyýetini pikirlenmäge, özgäniň pikrine aň etmäge we pikrini agzeki ýa-da ýazmaça görnüşde sowatly beýan etmäge, ýagny kommünikatiw sowatlylygy öwretmekden ybarat.

Türkmen dili biliminde “grammatika- pikiriniň anyk we gysga beýany üçin” şygary esas edip alyndy.

Umumy orta tälim edaralarynda türkmen dilini öwretmegiň esasy **maksady**: öz pikrini dürli nutky ýagdaýlarda agzeki we ýazmaça görnüşde, özbaşdak görnüşde yzygider we dogry beýan edip bilýän, döredijilikli pikirlenip bildýän, özgeleriň pikrine dogry düşüňän, geplemek we nutk medenieti ösen, kitap söýüjilik medenieti şekillenen şahsyýeti kemala getirmekten ybarat.

Türkmen dili predmetini okatmagyň **wezipeleri**: okuwçy şahsyýetini pikirlenmeklige, özgäniň pikrine düşünmäge, öz pikrini agzeki we ýazmaça görnüşde sowatly beýan edip bilmäge gönükdirilen nutky kompetensiýalary ösdürmek; okuwçylarda grammatika degişli özleşdirilen bilimleri (fonetika, leksikologiýa, morfologiýa, sintaksis, ýazuw we orfografiýa, dyngy belgiler, nutk usullary, usullara degişli düşünjeleri) ösdürmek; diliň giň mümkinçiliklerinden önümlü peýdalanan ýagdaýda dogry we yzygider beýan edip bilmegi ösdürmäge gönükdirilen lingwistik kompetensiýalary şekillendirmekten ybarat.

Türkmen dili derslerinde okuwçylary özbaşdak we döredijilikli pikirlenmäge gönükdirmek gerek. Şonun üçin bu maksatnama esasynda ýazyldjak dersliklerde döredijilikli aňy şekillendirmek, dersde okuwçylaryň nutk endiklerini ýüze çykarmakga gönükdirmekligi maksad edip almaly .

Türkmen dili predmetiniň **düzümleri we düzüliş** esaslary. Umumy orta tälim mekdepleriniň 5-11-nji synplarynda geçilýän türkmen dili predmeti okuwçylarda: türkmen diliniň fonetikasy, leksikasy we grammatikasy, usullary, nutk medenieti boýunça nutkyň agzeki we ýazmaça şekillerinden giňden we dogry edip peýdalanmak üçin zerür bolan ylmy-amaly maglumatlary bermekligi; türkmen dilinde dogry geplemek, orfografiýa we pünktasiýanyň esasy kadalaryny özleşdirip almagy ; dürli sözlüklerden dogry peýdalanyp bilmegi; öz pikrini nutk ýagdaýyna has bolan ýagdaýda, dürli görnüşlerde beýan edip bilmek başarnyklary emele getirmegi; belli bir habar ýa-da maglumaty dürli görnüşlerde berip bilmek ýollaryny; gündelik durmuş üçin zerür bolan iş kagyzlaryny ýöretmek başarnyklary; ýaşyna we taýýarlyk derejesine dogry gelýän çeper, ylmy, syýasy eserleri öwrenip, olar hakynda pikirleri, özüniň şahsy gatnaşygyny agzeki ýa-da ýazmaça görnüşde dogry beýan etmek başarnyklary bermekligi esasy wezipe edip alýar.

Türkmen dili okatmagyň esasy **serişdeleri**. Ilkinji basgançakda: 1. Şu maksatnama esasynda döredilen derslikler. 2. Türkmen dili boýunça sözlükler.

Bu serişdeleriň ene-de biri türkmen dilindäki ensiklopediýa, türkmen dili maşklarynda agzeki we ýazmaça beýan etmek üçin albomlar, içinde zerür sözler

berlen Suratlar we 5- 11-nji synplar üçin “diktantlar toplamy” we başga metodiki gollanmalar bilen doldürylmaly.

Teks üstünde işlemek tapşyryklaryna bü maksatnamada we derslikde üly üns berilýär. Okuwçylar döretmegi zerür bolan tekstler birnäçe hilidir. Olardan esasylyary:

1. Derslerde emele gelen nazary bilim we başarnyklary amalda peýdalanyp tekst ýazmak. Beýle tekstler iki we üç sözlemeden ybarat bolmagy, monolog we dialog görnüşinde, gysgajyk beýan ýa-da hekaýa görnüşinde bolmagy mümkin. Olaryň anyk şeklini mugallymyň ýolbaşçylygynda okuwçynyň özi saýlamaly.

2. Berlen tema boýunça kiçi tekst. Beýle tekstler ýazmaça ýa-da agzeki görnüşlerde okuwçylaryň ýaş we bilim derejelerine dogry gelýän mazmunda we görwürde erine etirilmeli.

3. Düzme tekstiň iň ýokary görnüşidir. Maksatnama aşakdaky ýaly düzme görnüşlerinden peýdalanmagy maksat goýýar. Ylmy düzme, ylmy-çeper düzme, çeper-döredijilik düzmeler, teswir ediji düzmeler, erkin düzme. Tekstiň üstünde işlemek ähli synplarda esasy orny tutýar.

Umumy orta tälim DTS-nyň daýanç okuw režesinde türkmen dili predmetine synplar boýunça sagatlar aşakdaky ýaly bellenen.

Synplar	5	6	7	8	9	10	11
Hepdede	4	5	3	3	2	2	2
Okuw ýylynda	136	170	102	102	68	68	68

Maksatnamanyň okuw prosessinde güýje giriş döwri.

Synplar	5	6	7	8	9	10	11
Maksatnamanyň güýje girýän ýyly	2020-2021 okuw ýyly	2017-2018 okuw ýyly	2017-2018 okuw ýyly	2019-2020 okuw ýyly	2019-2020 okuw ýyly	2017-2018 okuw ýyly	2018-2019 okuw ýyly

5-nji synp

Jemi 136 sagat

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

Teksti (maşk we tapşyryk) diňläp düşünyär;

Tema degişli mask we tapşyryklary orfografiýa kadalaryna jogap berýän ýagdaýda ýazýar;

Pikri dogry beýan edýär, basymy dogry berýär; öwrenilen temalar çäginde sözlük, saýlanma, belli bir orfografiki kadalary berkitmek üçin diktantlary hem-de **85-105** sözden ybarat bolan barlag diktantlary ýazýar. Arassa ýazuw we orfografiki kadalara amal edýär. **8-10** sözlemeden ybarat tekst döredýär. Iş kagyzlary: hat, gütlag haty, bildiriş ýazýar.

Nutkynda sada, goşma sözlerden, nutkyny beýan edende çalyşmalardan orünly peýdalanýar. Söz toparlaryny oňat bilýär..

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :
(çukurlaşdyrylan synplar üçin)

Öwrenen temalaryň çäginde sözlük, , belli bir orfografiki kadalary berkitmek üçin diktantlary hem-de **106-120** sözden ybarat bolan barlag diktantlary ýazýar. **11-15** sözlemeden ybarat tekst döredýär.

Giriş 1 sagat

Türkmen diliniň söz baýlygy

Çekimliler 5 sagat

Dodak çekimlileriň ýazuw düzgüni . Dar çekimlileriň düşmek we düşmezlik kadalary. Söz bogunlaryny täze setire geçirmek

Sözlem7 sagat

Sözlemiň baş we aýyklaýjy agzalary. Sözlemiň deňdeş agzalary.

Söz 44 sagat

Başganyň sözi . Ýüz tutma sözi. Leksika. Omonimler. Sinonimler . Antonimler. Baglanyşkly sözleýşi ösdürmek. Umumy halk sözleri. Dialekt we professional sözler. Dialekt sözleri .Başga dillerden geçen sözler. Könelişen we täze sözler. Durnukly söz düzümleri. Türkmen diliniň stil aýratynlyklary. Morfologiýa. Asyl söz we goşulma. Sözleriň hilleri. Sada sözler. Sada sözleriň bogun sostawy. Sada sözleriň soňky bognunda iki çekimsiz sesiň ýanaşyp gelmegi. Sada sözleriň bogunlarynyň özgermegi. Sada sözleriň basymy. Goşma sözler. Goşma sözleriň ýazuw düzgüni. Gysgaldylan goşma sözler. Gysgaldylan goşma sözleriň ýazuw düzgüni . Tirkeş sözler. Tirkeş sözleriň ýasalyşy. Goşulmalar. Kömekçi goşulmalar. Goşulmaryň ýazuw düzgüni. Söz üýtgediji goşulmalar.Baglanyşkly sözleýşi ösdürmek .Sözleriň fonetik taýdan derňelişi. Söz toparlary

Atlar 45 sagat

Atlar. Atlaryň gurluşy. Has we jyns atlaryň ýazuw. Atlaryň ýasalýşy we ýazuw düzgüni. Atlaryň sypatlar, sanlar, çalyşma we görkezme sözlerden ýasalýşy. Atlaryň işliklerden ýasalýşy. Atlaryň üýtgeýşi. Atlaryň san bilen üýtgeýşi. Atlaryň san goşulmalarynyň ýazuw düzgüni. Atlaryň ýöňkeme bilen üýtgeýşi. Ýöňkeme goşulmalary. Ýöňkeme goşulmalarynyň degişlilik görkezmeleri. Ýöňkeme goşulmalarynyň ýazuw düzgüni. Atlaryň düşüm bilen üýtgeýşi. Baş düşüm. Eýelik düşüm. Eýelik düşümleriň ýazuw düzgüni. Ýöneliş düşüm. Ýöneliş düşümiň ýazuw düzgüni. Ýeňiş düşüm Ýeňiş düşümiň ýazuw düzgüni. Baglanyşykly sözleýşi ösdürmek. Wagt-orun düşüm. Wagt-orun düşümiň ýazuw düzgüni. Çykyş düşüm. Çykyş düşümiň ýazuw düzgüni. Atlaryň san we düşüm goşulmalaryny kabul ediş düzgüni. Atlaryň morfologik derňew edilişi.

Sypatlar 10 sagat

Sypatlar. Sypatlaryň hilleri. Sypatlaryň ýasalýşy. Atlardan sypatlaryň ýasalýşy. İşliklerden sypatlaryň ýasalýşy. Sypat derejesi. Sypat derejeleriniň ýazuw düzgüni. Sinonim sypatlar. Sypatlary morfologik derňew etmek.

Sanlar 6 sagat

Sanlar. Sanlaryň gurluşy. Sanlaryň ýazuw düzgüni. Sanlary morfologik derňew etmek.

Çalyşmalar 18 sagat

Çalyşmalar. At çalyşmalary. Sorag çalyşmasy. San çalyşmasy. Görkezme çalyşmasy. Görkezme çalyşmasyň ýazuw düzgüni. Gaýdym çalyşmasy. Ýokluk çalyşmasy. Nämälim çalyşmasy. Çalyşmalaryň morfologik derňew edilişi. Baglanyşykly sözleýşi ösdürmek. Iş kagyzlary. Arza Dil haty, bildiriş ýazmak.

6-njy synp

Jemi 136 sagat

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

105-115 sözden ybarat diktanty ýazýar, 10-12 sözlemeden ybarat döredijilikli tekst (beýannama) ýazýar, beýannama reže (ýönekeý) düzýär, arassa ýazuw, dyngy belgileri we orfografiki kadalara amal edýär;

5-nji synpda goýulýan talaplara aşakdakylar goşulýar: şygarlardan, dana sözlerden we nakyllardan peýdalanýar. Öwrenilen beýan etmek serişdelerinden orünly peýdalanýar. Iş kagyzlary: bildiriş, terjime hal ýazýar;

Sözüň düzümi we sözüň ýasalyşyny tapawutlandyrýar; özbaşdak söz toparlaryny (işlik, at, sypat, san) düşündirýär;

Temanyň çäginde sözlemleri morfologik derňeýär, öwrenilen beýan etmek serişdesinden nutkda orünly peýdalanýar.

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

(çukurlaşdyrylan synplar üçin)

121-130 sözden ybarat diktanty ýazýar, 16-18sözlemeden ybarat döredijilikli tekst (beýannama) ýazýar, beýannamanyň režesini (ýönekey) düzýär, tekstde çeper beýan etmek serişdelerinden orünly peýdalanýar.

Morfologiýa we dürs ýazuw 3 sagat

Dil ösýän hadysa hökmünde. Başlangyç synplarda işlikler boýunça geçilenleri gaýtalamak

Işlikler 6 sagat

Işlikler. Işlikleriň ýasalyşy we ýazuw düzgüni. Düýp işlik Sada we goşma işlik. Täsirini geçirýän we geçirmeyän işlik .

Işlik derejeleri 18 sagat

Işlik derejeleriniň ýasalyşlary. Işligiň düýp derejesi. Işligiň şariklik derejesi we ýazuw düzgüni. Işligiň yükletme derejesi we ýazuw düzgüni. Işligiň gaýdym derejesi we ýazuw düzgüni. Işligiň özlük derejesi we ýazuw düzgüni. Işligiň nämälim formasy . Işligiň nämälim formasynyň üýtgeýşi we ulanylyşy. Işlikleriň häzirki zaman şekilleri. Umumy häzir zaman we konkret häzirki zaman. Işligiň geljek zaman şekili . Mälim we nämälim geljek zaman işligi. Işligiň nämälim geljek zaman şekiliniň ýazuw düzgüni. Işligiň öten zaman şekili. Gutarnykly we dowamly öten zaman işligi. Işligiň öten zaman şekiliniň ýöňkeme bilen üýtgeýşi we ýazuw düzgüni.

Sözleýiş tärleri 10 sagat

Sözleýiş gepleşik täri. Çeper tär. Ylmy tär. Iş tär. Publisistik täri. Sözleýiş görnüşleri. Suratlandyрма. Hekaýa etme. Pikir ýöretme.

Işlik şekilleri 11 sagat

Işligiň şert şekili. Işligiň şert şekiliniň ýazuw düzgüni. Işligiň hyýallanma şekili. Işligiň buýruk şekili. Işligiň buýruk şekiliniň ýöňkeme bilen üýtgeýşi. 158-159-160-161-nji gönükmeler. Işligiň buýruk şekiliniň ýazuw düzgüni. Işligiň hökmanlyk şekili. Işligiň isleg şekili. Işligiň arzuw şekili. Işligiň nämälim şekili.

Goşma işlik 3 sagat

Goşma işlik barada düşünje. Goşma işlikleriň manylary boýunça toparlara bölünişleri. İşlikleriň morfologik derňew edilişi.

Kem işlikler 9 sagat

Kem işlikler. -dy,-di kem işligi. -dyr,-dir,-dur,-dür kem işligi. -myş,-miş,-muş,-müş kem işligi. -ka,-kä kem işligi. Eken kem işligi.

Ortak işlikleri 11 sagat

Ortak işlikler barada düşünje. Öten zaman ortak işligi. Häzirki zaman ortak işligi. Geljek zaman ortak işligi. Ortak işlikleriň san, ýöňkeme, düşüm goşulmalary bilen ulanylyşy. Ortak işlikleriň atlaşyşy. Ortak işlikleriň derňelişi. Hal işligi barada düşünje. Hal işliginiň ýazuw düzgüni. Hal işlikleriň derňew edilişi.

Hallar 4 sagat

Hallar barada düşünje. Asyl hallar. Ýasama hallar. Goşma-tirkeş hallar

Hallaryň many aýratynlygy 11 sagat

Wagt bildirýän hallar . Orun-tarap bildirýän hallar. Sebäp-magsat bildirýän hallar. Hal-ýagdaý bildirýän hallar. Mukdar bildirýän hallar. Meňzetme **deňşdirm,e** bildirýän hallar. Hallaryň morfologik derňew edilişi. Hallaryň sintaktik hyzmaty. Hallaryň beýleki söz toparlary bilen gatnaşygy.

Hal derejeleri 5 sagat

Hal derejeleri. Tekistiň sözlemlerinde sözleriň tertibi.

Özbaşdak many aňlatmaýan söz toparlary 13 sagat

Baglaýjy kömekçiler. Düzmeli baglaýjylar. Ugurdaşlygy bildirýän baglaýjylar. Garşylygy bildirýän baglaýjylar. Şert bildirýän baglaýjylar. Ikuçlulygy bildirýän baglaýjylar. Gezekleşigi bildirýän baglaýjylar. Ýoklugy bildirýän baglaýjylar.

Eýerjeňji baglaýjylar. şert baglaýjylar. Sebäp baglaýjylary. Başganyň sözüniň we gepleşigiň baglaýjysy.

Sözsoňular 4 sagat

Sözsoňular barada düşünje. Sözsoňularyň düşümler bilen gatnaşygy. Kömekçileri morfologik derňew etmek.

Ümlükler 2 sagat

Ümlükler barada düşünje. Ümlükleriň ýazuw düzgüni.

Ownuk bölekler 7 sagat

Ownuk bölekler. -da, -de ownuk bölegi. -my, -mi, -ka, -kä ownuk bölekleri. -ha, -he, -ba, -be, -ma, -me ownuk bölekleri. Ownuk bölekleriň ýazuw düzgüni.

Modal sözler 13 sagat

Modal (Ugrukdyryjy) sözler. Modal sözleriň many toparlary. Güýçlendirmegi we nygtamagy aňlatýan modal sözler. Görkezme aňladýan modal sözler. Tapawutlandyrmagy aňladýan modal sözler. Berk ynanmagy aňladýan modal sözler. Çak etmegi aňladýan modal sözler. Jemlemegi aňladýan modal sözler. Tassyklamagy we inkär etmegi aňladýan modal sözler. Üns çekmegi aňladýan modal sözler.

Ses we şekil aňladýan sözler 6 sagat

Ses we şekil aňladýan sözler.

7-nji synp

Jemi 68 sagat

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

115-125 sözden ybarat bolan diktanty, 12-15 sözden ybarat döredijilik teksti ýazýar, orfografiýa , dyngy belgiler kadalaryna amal edýär. Iş kagyzlary : habar, maglumat ýazýar. 6- nji synpyň talaplaryna aşakdakylar goşulýar: waka-hadysanyň beýanyny, çeper eseriniň özünde galdyran täsirini ýazýar.

Söz we sözüň düzülişini, sözlemleriň görnüşlerini, sözlemede sözleriň tertibini, baş agzalaryny, sada we goşma habary, aýyrgyçlary we dolgürgyçlary bilýär, agzeki we ýazmaça nutkda dogry peýdalanýar.

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

(çukurlaşdyrylan synplar üçin)

130-135 sözden ybarat bolan diktanty, 16-18 sözden ybarat döredijilik teksti ýazýar, beýannamanyň režesini (ýönekeý) düzýär, tekstda çeper beýan etmek serişdelerinden orunly peýdalanýar.

Giriş 2 sagat

Türkmen edebi diliniň kämilleşişi

Sintaksis we funktuasiýa 12 sagat

Söz we söz düzümi Erkin we durnukly söz düzümi. Sözlem Sözlemleriň aýdylyşy we pikir aňladyşy boýunça bölünişi. Habar sözlemi. Sorag, ýüzlenme we sorag-ýüzlenme sözlemi. Sözlemde sözleriň baglanyşygy. Garaşsyz baglanyşyk. Sözlemde sözleriň tertibi. Poeziýada inwersiýa. Garaşsyz baglanyşyk. Ýalňyşlar üstünde işlemek. Sözlemde logiki basym. Pauza we intonasiýa.

Sözlemiň baş agzalary 10 sagat

Baş agzalar barada umumy maglumat. Eýe. Sada we goşma eýe. Eýäniň dürli söz toparlaryndan bolşy.. Habar. Sada we goşma habar. Habaryň dürli söz toparlaryndan bolşy. Eýe bilen habaryň ulanylyşy. Eýe bilen habaryň arasynda kese çyzygyň goýulyşy.

Sözlemiň aýyklaýjy agzalary 19 sagat

Aýyklaýjy agzalar barada maglumat. Aýyrgyçlar. Değişlilik aýyrgyjy. Sypat aýyrgyjy. Meňzetme aýyrgyjy. Doldurgyçlar. Wagt doldurgyjy. Orun doldurgyjy. Ýöneliş doldurgyjy. Ýeňiş doldurgyjy. Hakyndalyk doldurgyjy. Çykyş doldurgyjy. Sebäp hem maksat doldurgyjy. Hal -ýagdaý doldurgyjy. Meňzetme doldurgyjy.

Deňdeş agzalar 8 sagat

Sözlemiň deňdeş agzalary barada umumy maglumat. Deňdeş eýeler we deňdeş habarlar. Deňdeş aýyrgyçlar we deňdeş doldurgyçlar. Deňdeş agzaly sözlemde baglanyşyk we dyngy belgiler. Sözlemde deňdeş agzalar bilen ulanýan jemleýji sözler. Deňdeş agzalary sintaktik derňew etmek.

Ýönekeý sözlemleriň gurluşy 5 sagat

Ýygnak we ýaýraň ýönekeý sözlemler. At sözlemi. Doly we doly däl sözlemler. Eýeli we eýesiz sözlemler. Eýesi näbelli sözlem.

Sözlem agzasy hasaplanmaýan sözler. 12 sagat

Sözlem agzasy hasaplanmaýan sözler barada umumy maglumat. Ýüz tutma sözler. Jogap sözler. Ümlükler. Giriş sözler. Giriş sözlem.

8-nji synp

Jemi 68 sagat

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

125-140 sözden ybarat diktant ýazýar, arassa ýazuw we orfografiki kadalara amal edýär; temalaryň çäginde özbaşdak we döredijikli pikirlenýär, 15-20 sözlemeden ybarat , zygiderlikli döredijilikli (beýanama, düzme) tekst ýazýar, orfografiýa, dyngy belgileriň kadasyna amal edýär. 7-nji synpyň talaplaryna goşulýar: tekstiň, temanyň çäginde zygiderligi, pikriň gütarlyklylygy, maksada laýyklygyna amal edýär. Iş kagazlary (teklipnama, dilhat) ýazýar.

Döredijilikli tekst, düzmeleriň görnüşleri, goşma sözlemleriň görnüşleri, düzmeli goşma sözlemler we olary sintaksis derňew etmek, eýerjeňli sözlemleri, gepleşik, dyngy belgiler, praktiki stilistika, stilistik figuralary bilýär, agzeki we ýazmaça nutkynda orunly peýdalanýar

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

(çukurlaşdyrylan synplar üçin)

141-150 sözden ybarat diktant, 21-25sözlemeden ybarat döredijilikli (erkin düzme) tekst döredýär, sözlemleriň zygiderligi üpjün edilen ýagdaýda baglanyşlylykly nutk emele getirýär, özbaşdak we döredijilikli pikirlenýär, orfografiki, dyngy belgileriň kadalaryna amal edýär.

Giriş 1 sagat

Çeper söz. Türkmen edebi we sözleýiş dili.

Döridijilik tekst üstünde işlemek 42 sagat

Düzme we onuň görnüşleri. Edebi düzme. Düzmede epigraf we jemleme barada . Sintaksis we dyngy belgiler boýunca öwrenilenleri gaýtalamak . Sözlemiň baş agzalary barada maglumat. Goşma sözlemler barada umumy düşünje Düzmeli goşma sözlemde baglanyşlyk. Olaryň düzümindäki ýönekeý sözlemleriň hemmesi üçin umumy aýyklaýjy sözleriň ulanylyşy. Düzmeli goşma sözlemiň görnüşleri.

Ugurdaşlygy aňladýan düzmeli goşma sözlem barada maglumat Gezekleşigi aňladýan düzmeli goşma sözlem. Ýoklugy aňladýan düzmeli goşma sözlemler. Düzmeli goşma sözlemleriň sintaktik derňew edilişi. Eýerjeňli goşma sözlem barada düşünje Eýerjeňli goşma sözlemiň düzmeli goşma sözlemden we eýerjeňli sözlemiň aýyklaýjy sözlerden tapawudy Baş sözlem bilen eýerjeň sözlemleriň baglanyçlary. Eýerjeňli goşma sözlemlerde eýerjeň sözlemleriň ulanylýan ýerleri . Eýerjeňli goşma sözlemleriň pikir aňladyşy taýyndan bölünişleri.Wagt eýerjeň sözlemi. Sebäp eýerjeň sözlemi. Şert eýerjeň sözlemi . Garşylykly eýerjeň sözlemi. Meňzetme eýerjeň sözlemi. Hal eýerjeň sözlemi. Birnäçe eýerjeň sözlemi bolan eýerjeňli goşma sözlemler. Eýerjeňli goşma sözlemi sintaktik derňew etmegiň tertibi. Başganyň sözi barada düşünje. Başganyň sözünüň awtoryň sözünden tapawutlanyşy. Başganyň sözünüň awtoryň sözi bilen berlişi. Sitatalar we olarda ulanylýan dyngy belgileri. Başganyň sözünüň sintaktik derňew edilişiniň tertibi.

Gepleşik 4 sagat

Gepleşik barada maglumat. Gepleşikde dyngy belgileriň ulanylyşy. Drama eserlerinde gepleşigiň we dyngy belgileriň ulanylyşy. Gepleşigiň sintaktik derňew edilişiniň tertibi.

Praktiki stilistika 7 sagat

Praktiki stilistika.Stilistika barada düşünje.Sözleýiş stili. Iş stili. Ylmy stil . Publisistik stil. Çeper stil.

Türkmen diliniň şekillendiriş we täsirlik serişdeleri 4 sagat

Türkmen diliniň şekillendiriş we täsirlik serişdeleri. Eпитet barada düşünje. Metafora. Deňeşdirme.

Stilistik figuralar 10 sagat

Stilistik figuralar barada düşünje. Antiteza. Giperbola.Litota. Gradasiýa Inwersiýa. Türkmen diliniň sinonimik serişdeleriniň baýlygy. Sözleýiş we ýazuw dilinden edilýän esasy talaplar.

9-nji synp

Jemi 68 sagat

Okuwczylyaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

140-160 sözden ybarat diktant, 20-25 sözlemeden ybarat döredijilikli tekste (beýannama, düzme) reže düzüp, epikraf tapýar; tekstde çeper beýan etmek serişdelerini orunly peýdalanýar. Arassa ýazuw, dyngy belgileriň we orfografiýanyň kadalaryny erine etirýär; 8-nji synpda goýulan talaplara goşulýar: ylmy (taryh, geografiýa, biologiýa, himiýa, fizika degişli), edebi-döredijilikli tekstleri hem-de iş kagyzlaryndan syn ýazýar.

Dil hakynda umumy maglumat: dünýä dilleri, dilleriň bir-birine baglylygy, türkmen diliniň taryhy köklerini bilýär; sözlemleriň düzülişi boýunça görnüşlerini tapawutlandyrýar we olary sintaktik derňäp bilýär. Sözlükden öndürjilikli peýdalanýar. Dyngy belgileriniň goýulyşyny düşündirýär. Goşma sözlemlerde dyngy belgileri dogry goýýar. Nutkyň beýanynda täze sözleri, jümleleri we terminleri öz ornunda peýdalanýar.

Okuwczylyaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

(çukurlaşdyrylan synplar üçin)

60 — 180 sözden ybarat diktant ýazýar; okap eşiden tekst ýa-da tema esasynda 26 — 30 sany sözlemeden ybarat döredijilikli tekst (beýannama, düzme) ýazýar, tanyş tema boýunça çykyş edip bilýär.

Dünýä hem türkmen dili barada 6 sagat

Türkmen diliniň ösüş etaplary Türkmen diliniň öwrenilişi taryhy. Kepilnama ýazmagy öwretme

Dil bilimi we onuň bölümleri barada 20 sagat

Dil bilimi hakynda umumy maglumat. 12-13 – nji gönükmeleri işlemek Dil bilimleriniň bölümleri

Ýalňyşlar üstünde işlemek Fonetika bölümi barada düşünje Leksikologiýa, semasiologiýa barada düşünje

Etimologiýa barada düşünje Leksika barada düşünje. Leksikografiýa Grammatika barada düşünje Dialektologiýa Türkmen edebi dili Türkmen edebi diliniň dialektleri we şiweleri

Sözlükler barada düşünje 4 sagat

Sözlükler barada düşünje. Dil biliminiň jemgyýetçilik amaly üçin ähmiýeti

Tekstler üstünde işlemek 38 sagat

Sözlemleri sintaktik, morfologik dernew etmek Sözleş dilini ösdürmek Tekstleriň üstünde işlemek

Leksika boýunça geçilenleri gaýtalamak Fonetika barada geçilenleri gaýtalamak Morfologiýa we orfografiýa boýunça geçilenleri gaýtralamak Sintaksis we puktuasiýa boýunça geçilenleri gaýtalamak. Puntuasiýa, otur.

Iki nokat Köp nokat Kese çyzyk barada düşünje. Goşa dyrnak barada düşünje. Ýaý barada düşünje. Nokat.

Orfografik sözlük bilen işleşmek Morfologik we sintaktik dernew etmek

10-nji synp

Jemi 34 sagat

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

Pikrini logiki zygiderlikde türkmen diliniň giň mümkinçiliklerinden peýdalanan ýagdaýda zygider we dogry beýan edýär. 25 – 30 sany sözlemeden ybarat döredijilikli tekst ýazyp bilýär. Orfografiki we stilistiki kadalara amal edýär. Iş kagyzlaryndan çakylyk haty, arza ýazýar.

Diliň stilini ýaradýan serişdeler. Leksiki serişdeler. Fonetik serişdeler. Gramatiki serişdeler. Sintaktik serişdeleri düşündirýär, tapawutlandyrýar we nutkyň beýanynda orünly peýdalanýar.

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

(çukurlaşdyrylan synplar üçin)

31 – 32 sany sözlemeden ybarat döredijilikli tekst ýazyp bilýär. Orfografiki we stilistiki kadalara amal edýär.

Lingiwistika 1 sagat

Lingiwistika barada umumy maglumat.

Fonetika 3 sagat

Türkmen dili elipbiýi barada maglumaty gaýtalamak.

Çekimli sesleriň dürs ýazuw kadalary. Türkmen dilindäki çekimli sesler. Olaryň uzyn we gysga aýdylyşy.

Inçe we ýogyn çekimlileriň ýazuw düzgüni.

Morfologiýa, leksika we sintaksis30 sagat

Goşma sözleriň ýazylyşy barada maglumat. Goşma has atlaryň ýazuw düzgüni. Düzümind at,sypat,san,işlik bolan goşma sözleriň ýazuw düzgüni. Goşma sözlerde ýüze çykýan özgerişler we gysgaldylan goşma sözleriň ýazuw düzgüni. Tirkeş sözleriň ýazuw düzgüni .Tirkeş sözleriň arasynda. Defisiň goýulyşy. Dodak çekimlileriň ýazuw düzgüni Giň dodak çekimlileriň ýazuw düzgüni. Dar dodak çekimlileriň ýazuw düzgüni.

Dar çekimlileriň düşmek düzgüni. Çekimsiz sesler we olaryň toparlara bölünişi. Iki çekimsiz sesiň ýanaşyk gelşi. Sözleşikde iki hili aýdylyan sözleriň ýazuw düzgüni. Rus we Ýewropa dillerinden giren sözler we olaryň ýazuw düzgüni. Garaşsyzlykdan soňra dilimize giren sözler.Diliň içki kanuna laýyklygy esasynda dörän sözler. Baş harplaryň ýazuw düzgüni. Ýasaýjy goşulmalaryň ýazuw düzgüni. Ses we şekil aňladýan sözleriň ýazylyşy. Käbir ýasaýjy goşulmalaryň ýazuw düzgüni. Düşüm,ýönkeme we san goşulmalarynyň ýazylyşy. Sypat derejelerini ýasaýan goşulmalar. Sorag goşulmalarynyň ýazuw düzgüni. Ýer-ýurt atlarynyň ýazylyşy.

11-nji synp

Jemi 34 sagat

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar :

30 — 35 sany sözlemeden ybarat teksti logiki yzygider, döredijilikli tekst (beýannama, düzme) ýazýar. Pikrini beýan edende orfografiki we stilistiki kadalara amal edýär, dyngy belgilerden orünly peýdalanýar. Iş kagyzlardan beýannama(protocol) , ondan göçürme ýazyp bilýär.

Türkmen diliniň bü günki ösüşini beýan edýär. Nutky gepleşik we nutk medenieti. Medeniýetli nutk we ony şekillendirýän esasy sypatlar.Nutkyň dogrulygy, nutkyň anyklygy, nutkyň logiki taýdan dogrulygy, nutkyň arassalygy, nutkyň baýlygy, nutkyň orünlylygy. Nutkyň labyzlylygyny tapawutlandyrýar we ýazmaça nutkda dogry peýdalanýar.

Okuwçylaryň okuw işleriniň netijelerine goýulýan talaplar : (çukurlaşdyrylan synplar üçin)

35 — 40 sözlerden ybarat döredijilikli teksti (beýannama) ýazyp bilýär. Orfografiki we stilistiki kadalary ýerine etirýär. Resmi we şahsy hatlary tapawutlandyrýar.

Türkmen diliniň kämilleşmegi 2 sagat

Türkmen diliniň jemgýetçilik hyzmatynyň giňelmegi. Türkmen diliniň stilleri. Türkmen diliniň normalary

Dil medeniýeti 32 sagat

Edebi normalaryň berjaý edilişi. Orfoepik normalar. Çekimli sesleriň orfoepiýasy, olary dürs aýtmagyň medeniýeti. Çekimsiz sesleriň orfoepiýasy, olary dürs aýtmagyň medeniýeti. Fonetik serişdeleriň ylanyş medeniýeti. Orfografiki normalar. Düýp sözlerde we goşylmalarda çekimli sesleriň ýazyw düzgüni, olary berjaý etmegiň medeniýeti. Düýp sözlerde we goşylmalarda çekimsiz sesleriň ýazyw düzgüni, olary berjaý etmegiň medeniýeti. Türkmen diliniň orfografik sözlügi. Leksik norma sözleriň erlikli ylanyş normasydyr. Türkmen diliniň düşündirişli sözlügi. Dyrnykly söz düzümleriniň ylanyş medeniýeti. Türkmen diliniň frazeologik sözlügi. Grammatik normalar. Atlarda grammatik kategoriýalaryň aňladylyşy. Işliklerde grammatik kategoriýalaryň aňladylyşy. Sintaktik serişdeleriň dürli stillerde ylanylyş aýratynlyklary. Tekst, onyň aýratynlyklary, mazmyn we grammatik taýdan bitewiligi. Tekstiň bölekleri, abzaslara bölünişi. Tekstiň derňewi, stilistik ýalňyşlar. Iş kagyzlary bilen işlemek. Annotasiýa. Syn ýazmak. Orfografiki sözlük. Grazologik sözlük

Türkmen dili predmetini temalar boýunça rejeleşdirmek (5-11-nji synp)

№	Bölmeleriň ady	Jemi sagatlaryň bölünişi		
		jemi	Amaly sagatlar	barlag işler, testler
5-nji synp.				
1	Giriş	1	1	
2	Çekimliler	5	5	
3	Sözlem	7	5	2
4	Söz	44	39	5

5	Atlar	45	38	7
6	Sypatlar	10	9	1
7	Canlar	6	6	
8	Çalyşma	18	17	1
		136	120	16

№	Bölmeleriň ady	Jemi sagatlaryň bölünişi		
		jemi	Amaly sagatlar	barlag işler, testler
6-njy synp				
1	Morfologiýa we dürs ýazuw	3	3	
2	Işlikler	6	6	
3	Işlik derejeleri	18	16	2
4	Sözleşiş tärleri	10	8	2
5	Işlik şekilleri	11	10	1
6	Goşma işlik	3	3	
7	Kem işlik	9	7	2
8	Ortak işlik	11	10	1
9	Hallar	4	4	
10	Hallaryň many aýratynlygy	11	9	2
11	Hal derejeleri	5	3	2
12	Özbaşdak many aňlatmaýan söz toparlary	13	10	3
13	Sözsoňular	4	4	
14	Ümlükler	2	2	
15	Ownuk bölekler	7	5	2
16	Modal sözler	13	11	2
17	Ses we şekil aňladýan sözler	6	5	1
		136		20

№	Bölmeleriň ady	Jemi sagatlaryň bölünişi		
		jemi	Amaly sagatlar	barlag işler, testler
7 – nji synp				
1	Giriş	2	2	
2	Sintaksis we punktuasiýa	12	10	2
3	Sözlemiň baş agzalary	10	9	1

4	Sözlemin aýyklaýjy agzalary	19	15	4
5	Deňdeş agzalar	8	7	1
6	Ýönekeý sözlemleriň gurluşy	5	5	
7	Sözlem agzasy hasaplanmaýan sözler.	12	9	3
		68	57	11

№	Bölmeleriň ady	Jemi sagatlaryň bölünişi		
		jemi	Amaly sagatlar	barlag işler, testler
8- nji synp				
1	Giriş	1	1	
2	Döridijilik tekst üstünde işlemek	42	34	8
3	Gepleşik	4	3	1
4	Praktiki stilistika	7	6	1
5	Türkmen diliniň şekillendiriş we täsirlik serişdeleri	4	2	2
6	Stilistik figuralar	10	9	1
7		68	55	13

№	Bölmeleriň ady	Jemi sagatlaryň bölünişi		
		jemi	Amaly sagatlar	barlag işler, testler
9-njy synp				
1	Dünyä hem türkmen dili barada	6	6	
2	Dil bilimi we onuň bölümleri barada	20	15	5
3	Sözlükler barada düşünje	4	2	2
4	Tekstler üstünde işlemek	38	31	7
5		68	54	14

№	Bölmeleriň ady	Jemi sagatlaryň bölünişi		
		jemi	Amaly sagatlar	barlag işler, testler
10- nji synp				
1	Lingiwistika	1	1	
2	Fonetika	3	3	
3	Morfologiýa,leksika we sintaksis	30	26	4
4		34	30	4

№	Bölmeleriň ady	Jemi sagatlaryň bölünişi		
		jemi	Amaly	barlag

			sagatlar	ishler, testler
11-nji synp				
1	Türkmen diliniň kämilleşmegi	2	2	
2	Dil medeniýeti. Türkmen edebi diliniň normalary	32	28	4
		34	30	4

PEÝDALANYLAN EDEBIÝATLAR:

1. Karimov I. A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. –T.: O'zbekiston, 1997. 110-136 b.
2. Karimov I. A. “Barkamol avlod orzusi” Toshkent-98 yil (72-74bet.)
3. Karimov I. A. “O'zbekiston XXI asrga intilmoqda” Toshkent-“O'zbekiston”-2000 yil 3-bob
4. Karimov I.A. Yuksak malakali mutaxassislar – taraqqiyot omili. – T.: O'zbekiston, 1995. – 24 b.
5. I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. T.: «Ma'naviyat”.-T.: 2008.-176 b.
6. I.A.Karimov. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. T.: “O'zbekiston”.-T.: 2011.-440 b.
7. O'zbekiston Respublikasining 1997 yil 29 avgustdagi “Ta'lim to'g'risida” gi Qonuni.
8. O'zbekiston Respublikasining 1997 yil 29 avgustdagi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida” gi Qonuni.
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999 yil 16 avgustdagi “Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi 390-sonli qarori.
10. O'zbekiston Respublikasining 2004 yil 21 maydagi “2004-2009 yillarda Maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi to'g'risida”gi PF-3431.
11. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi va Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2010 yil 1 iyuldagi “Umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qitiladigan umumta'lim fanlari hamda oliy ta'limda davom ettiriladigan fanlar dasturlari uzviyligi va uzluksizligini ta'minlash to'g'risida” gi 6/2/4/1-sonli qo'shma hay'at majlisi qarori.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10 dekabrda “Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” gi PQ-1875-sonli qarori.
13. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2013 yil 8 maydagi “Uzluksiz ta'lim tizimining chet tillar bo'yicha davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi 124-sonli qarori.
14. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi “Umumiy o'rta ta'lim va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida”gi 187-son qarori.
15. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 15 martdagi “Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida”gi 140-sonli qarori.
- 16.

